ARBORETUM ŽAMPACH

POZNÁVACÍ OKRUH **4b**

LÍPA (TILIA)

Čeleď: lipovité (Tiliaceae)
Řád: slézotvaré (Malvales)

LÍPA VELKOLISTÁ 'Laciniata' Arboretum Žampach

LÍPA MIQUELOVA - květ Arboretum Žampach

LÍPA MONGOLSKÁ Arboretum Žampach

Lípy náležející do čeledi lipovité (Tiliaceae) jsou jako silně vzrůstné stromy dožívající se věku 200 - 300 let. Charakteristické jsou svými srdčitými, často však nesouměrnými, na okrajích pilovitými listy a žlutavě nebo bělavě zbarvenými květy, uspořádanými v několika na květní stopce, ke které podélně přirůstá blanitý listen. Květy lip jsou celkem nenápadné, zato velmi příjemně a silně voní, obsahují léčivé látky a poskytují vydatnou potravu včelám a jinému nektar sajícímu hmyzu. Za účelem přípravy léčivého lipového čaje lze sbírat květenství pouze dvou našich původních druhů lip - lípy srdčité a lípy velkolisté. Plody jsou jednopouzdré oříšky s 1 - 2 semeny.

Známo je okolo 30 základních druhů běžných v mírném pásmu severní polokoule, z nichž většina je schopna se mezi sebou dále plodně křížit.

LÍPA MALOLISTÁ

Oblíbenými parkovními stromy jsou u nás **lípa malolistá** syn. l. **srdčitá (Tilia cordata)**, která je národním stromem, a **lípa velkolistá (Tilia platyphyllos)**, která raší a rozkvétá jako první ze všech lip již koncem června. Botanickou zajímavostí je vyšlechtěný kultivar - **lípa velkolistá - 'Laciniata'** (1835), která má hluboce nepravidelně rozeklané (stříhanolisté) a často i zkadeřené listy.

LÍPA AMERICKÁ 'Nova' Arboretum Žampach

Z jihovýchodní Evropy pochází **lípa stříbrná (Tilia tomentosa)** (1767), označovaná též jako tzv. **"lípa maďarská"**, s listy svrchu temně zelenými a na rubu hustě bíle plstnatými. **Lípa americká (Tilia americana)** (1572), původem z východní a střední části Severní Ameriky se vyznačuje mimořádně velkými, až 20 cm dlouhými, široce vejčitými listy. Tento druh dorůstá výšky až 40m a obvykle rozkvétá koncem července. O tom, že ne všechny druhy lip mají srdčité listy, se můžeme přesvědčit pohledem např. na **lípu mongolskou (Tilia mongolica)**. Tento druh pochází z Madžurska a Číny, dorůstá výšky cca 10 m a jeho listy jsou tří až pětilaločné, hrubě pilovité, s načervenalým řapíkem.

LÍPA VELKOLISTÁ

V našem arboretu jsou zastoupeny ještě další kultivary a druhy těchto stromů, např. **lípa velkolistá 'Aurea' (Tilia platiphyllos 'Aurea')**, **lípa Miquelova (Tilia Miqueliana)**.

LÍPA STŘÍBRNÁ Arboretum Žampach

A proč lidé zvolili lipu srdčitou našim národním stromem ? V českých zemích bývaly hezky zvyk při svatbě či jiné významné události vysadit lipu. Pod ní se konaly vesnické sněmy, kázání... Bezesporu i díky kvalitě jeho dřeva, které Čechy provázelo od narození až do hrobu. Z lipového dřeva se dělal nábytek, dřeváky, hudební nástroje, kolébky i rakve, z lipového dřeva se vyřezávaly slavné oltáře, neboť toto dřevo se italsky nazývá "lignum sanctum" - svaté dřevo. Lípa byla opředena spoustou pověr - lipové stromy byly zabydlovány spravedlivými a dobrými duchy, a proto pod jejími větvemi hledala v bouřce útočiště řada lidí ve víře, že do lípy blesk neuhodí. Pouta z lipového lýčí zase dokázala udržet umrlce vstávajícího z hrobu na místě nebo ke spoutání démonů. Nošení lipové kůry chránilo před otravou. Lípa měla také schopnost prokazovat vinu či nevinu obviněných. Pokud se pokud se zasadila obrácené, kořeny vzhůru, přesto z kořenů vyrašilo listí, nevina byla nad slunce jasněji prokázána. Kdyby snad Jan Žižka pod hradem Rabí neseděl pod hruškou, ale pod lipou, nejenom že by určitě o své druhé oko nepřišel, snad by se mu ještě zrak do druhého oka vrátil. Takovou má lípa pověst a moc.
Oficiálně se pak lípa stala národním stromem v době národního obrození, díky Kollárově básni Slávy dcera.

TOPOL (POPULUS)

Čeleď: vrbovité (Salicaceae)
Řád: vrbotvaré (Salicales)

TOPOL OSIKA

TOPOL CHLUPATÝ Arboretum Žampach

Topoly jsou dřeviny velmi rychle rostoucí a zároveň krátkověké, patří do čeledi vrbovité (Salicaceae). Mnohé z nich dorůstají úctyhodných rozměrů (40 - 60 m vysoké) a vytvářejí mohutné kmeny s hluboce rozbrázděnou borkou. Jejich věk však nebývá tak vysoký, jak by se na první pohled zdálo. Obvykle se dožívají okolo 100 let, pokud však ne dojde k jejich dřívějšímu odstraněn jako "stromů přestárlých a nebezpečných svému okolí".

Existuje asi 40 druhů topolů původních v Evropě, Asii, severní Africe a Severní Americe, z nichž přirozeným i umělým křížením vzniklo nepřeberné množství kříženců, kteří jsou někdy považováni za samostatné druhy nebo subtypy či kultivary původních druhů. Uplatňují se jako dřeviny okrasné, meliorační, půdoochranné a poskytující dřevo.

TOPOL BÍLÝ

Topoly jsou rostliny dvoudomé (samičí a samčí květenství nejsou na téže rostlině, nýbrž odděleně na různých jedincích). Ze samičích (plodových) jehněd, které se objevují a vykvétají před vyrašením listů, se po dozrání uvolňuje velké množství drobných ochmýřených semen. Bohaté chomáčky jemného bílého chmýří umožňují semenům pasivně létat (jsou unášena větrem) a šířit se na velké vzdálenosti. V době zrání to v rozlehlých porostech topolů občas vypadá, jako by napadl čerstvý sníh.

TOPOL BÍLÝ

Našimi nejznámějšími topoly jsou **topol bílý** syn **t. linda (Populus alba)** a **topol osika (Populus tremula)**. Jsou to nenáročné a přesto velmi krásné stromy. Topol bílý je nápadný zbarvením svých listů, které jsou navíc tvarově proměnlivé (listový dimorfismus). Svrchní strana čepele je tmavě zelená, matně lesklá a spodní čistě bíle plstnatá. Starší stromy mají také velmi krásně zbarvenou borku a tak by naše linda mohla být považována za jeden z nejatraktivnějších domácích okrasných stromů.

TOPOL ČERNÝ

Topol osika, byť má typické vlastnosti "pionýrské dřeviny", krášlí naši přírodu svými "třesoucími se" listy v důsledku dlouhých a ze stran zploštělých listových řapíků, které jsou v době rašení krásně načervenalé. („Třese se jako osika".)

TOPOL Androscogův Arboretum Žampach

Dalším dobře známým topolem vysazeným zejména v silničních a uličních stromořadích a větrolamech je vzpřímeně rostoucí kultivar **topolu černého - Populus nigra 'Italica'** , známý od r. 1750, původem z Lombardie. U nás se vyskytuje prakticky jen jako strom samčí.

Jedním z nejkrásnějších topolů vůbec je **topol chlupatý (Populus lasiocarpa),** pocházející ze střední Číny. Je to 10 - 20 m vysoký strom s kulovitou ale řídkou korunou a velkými listy, které bývají 15 -30 cm dlouhé, zespodu světleji plstnaté, s načervenale zbarvenou žilnatinou i řapíky. Samičí jehnědy za zralosti cca 15 až 24 cm dlouhé.

*Zdejší exempláře topolu chlupatého pocházejí z darů arboreta Bílá Lhota u Olomouce, kde lze zhlédnout též několik dospělých stromů tohoto jedinečného druhu. V našem arboretu naleznete také např. Topol **Androscogův (Populus Androscoggin)**,který je domovem v USA a náš exemplář byl v roce 1992 dovezen z dendrologické zahrady Průhonice.*
Topoly byly považovány málem za samospasitelné trychle rostou a produkují mnoho dřevní hmoty, mj. pro papírenství, ale hlavně pro dřevotřískují, a tak se více než předtím dostaly da naší krajiny i další druhy topolů, zejména amerických, jako je topol kanadský, a mnoho tzv. balzámových topolů. Osikové dřevo je pevné a leské. Používají ho řezbáři, vyrábějí se z něj sirky a z proužků a loubků pletou košíkáři.
Jinak je dřevo topolu měkké, řídké, nepříliš pevné, na řezu chlupaté. Pro konstrukční desky a nábytek se z velkých kamenů kráji dýhy. Dobře vyschlý se dá použít jako jako obklad do suchých saun, neuvolňuje pryskyřici.

KORKOVNÍK AMURSKÝ - borka Arboretum Žampach

KORKOVNÍK (PHELLODENDRON)

Čeleď: routovité (Rutaceae)
Řád: bukotvaré (Fagales)

KORKOVNÍK AMURSKÝ květoucí větévka

Deset druhů tohoto rodu je rozšířeno ve východní Asii. Typickým znakem korkovníků, od kterého byl odvozen jejich rodový název, je tvorba silně ztlustlé , korkovité, hluboce rozpukané borky (z řeckého **phelos** = korek a **dondron** = strom). Borka poskytuje korek ve vrstvě silné až 6 cm, jeho množství a kvalita však neumožňují významnější využití a zpracování. Botanicky se řadí do čeledi rostlin routovitých (Rutaceae), k jejímž zástupcům patří např. dobře známé citrusy a z naší přírody třemdava bílá či routa vonná. V našich podmínkách je nejčastěji pěstován **korkovník amurský (Phelodendron amurense)** původem z Poamuří, Mandžuska a severovýchodní Číny. Jsou to krásné dekorativní stromy s dlouhými lichozpřeženými listy, které jsou při pohledu proti světlu znatelně prosvítavě tečkované a na podzim se nádherně vybarvují do zlatožluta. Plodem je kulatá, temně modrá, cca 1 cm veliká peckovice. Listy i plody po rozemnutí silně voní po terpentinu. Celá rostlina je silně aromatická, obsahuje množství alkaloidů, esenciálních olejů a flavonoidů. Obvykle vytvářejí krátký kmen rozvětvující se nízko nad zemí ve více silných, do široka rozložených větví. Dříve byl hospodářsky využíván k získávání korkové drtě.

KORKOVNÍK AMURSKÝ - plody

Korková vrstva je součástí borky všech dřevin, jen její množství a forma u jednotlivých druhů jsou značně odlišné. Buňky korkového pletiva jsou mrtvé, bez vody, vyplněné vzduchem či jinými plyny nebo pryskyřicemi a tříslovinami. Jejich buněčné stěny jsou impregnovány zvláštní, voskupodobnou látkou (suberin), a to tak dokonale, že jimi nemůže proniknout voda ani plyn. Díky těmto vlastnostem korková vrstva chrání vnitřní části dřevnatých stonků před vodními ztrátami, nepříznivým působením nízkých a vysokých teplot, teplotními výkyvy, parazity a ohryzem zvěří. Ze středoevropských dřevin vytvářejí nápadné korkové lišty na mladých větvičkách např. javor babyka, jilmi a brslenu. V západním Středomoří je k získávání korku intenzivně využíván **dub korkový (Quercus suber)**, *jehož korková vrstva v borce je podstatně mohutnější.*
Z příbuzenstva korkovníku je rod **křidlatec (Ptelea)** *- více se o něm můžete dozvědět na* **stanovišti č.1**.

RUJ (COTINUS)

Čeleď: ledviníkovité (Anacardiaceae)
Řád: mýdelníkotvaré (Sapindales)

RUJ VLASATÁ 'Royal Purple' Arboretum Žampach

Velmi dekorativní rostliny z čeledi ledviníkovitých (Anacardiaceae), zstoupená pouze 2 druhy původními na severní polokouli. **Ruj vlasatá (Cotinus coggygria)**, přirozeně rozšířená od střední a jižní Evropy až po střední Čínu, okrajově působí i na území východního Slovenska.

U obce Timoradza lokalita výskytu získala charakteristický název tzv. Smradlavý vršok. Je to keř nebo nízký strom ozdobný zejména svým plodenstvím. Z drobných květů, vyrůstajících v bohatých vzpřímených latách, je jen málokterý oplozen, aby se následně přeměnil v plod-drobnou peckovici. Květní stopky po opadu květu v latě vytrvávají, prodlužují se a stříbřitě chlupatí, takže celé květenství v době dozrání plodů vypadá jako nadýchaný obláček s několika tečkami - dozrávajícími plody. Lidové názvy *"kouřící strom, hořící keř, parukový strom"* velice dobře vystihují vzhled této rostliny. Z přírodní formy bylo vyšlechtěno několik okrasných kultivarů odlišných vzrůstem, zbarvením listů a květenství. Obzvláště nápadný je kultivar **'Royal Purple'** s temně červeně zbarvenými listy, u kterého se dekorativní účinek násobí kontrastem se světle zbarvenými ochmířenými květenstvími. V našem arboretu naleznete také kultivar se zlatožlutě zbarveným olistěním **'Golden Spirit'**.

RUJ VLASATÁ - detail květenství Arboretum Žampach

Rejstřík stanovišť poznávacího okruhu dle českých názvů

botanický rod	vědecký název rodu	čís. stanoviště
AMBROŇ	LIQUIDAMBAR	14
ARÁLIE	ARALIA	10
BĚLAS	CHIONANTHUS	14
BLAHOČET	ARAUCARIA	9
BOROVICE	PINUS	6
BOROVICE	PINUS	12
BŘESTOVEC	CELTIS	11
BŘÍZA	BETULA	7
BŘÍZA	BETULA	13
BUK	FAGUS	14
CEDR	CEDRUS	8
CESMÍNA	ILEX	9
CYPŘIŠOVITÉ	CUPRESSACEAE	2
DAVIDIE	DAVIDIA	7
DEKAISNEA	DECAISNEA	4
DOUGLASKA	PSEUDOTSUGA	12
DŘEZOVEC	GLEDITSIA	11
DUB	QUERCUS	13
GUMOJILM	EUCOMMIA	14
HABR	CARPINUS	4
HABROVEC	OSTRYA	4
HALÉZIE	HALESIA	7
HLAVOTIS	CEPHALOTAXUS	8
HLOH	CRATAEGUS	15
HLOŠINA	ELAEAGNUS	9
HROZNOVEC	EXOCHORDA	10
IDESIE	IDESIA	14
JASAN	FRAXINUS	7
JASMÍN	JASMINUM	9
JAVOR	ACER	5
JAVORY OKRASNÉ	ACER	2
JEDLE	ABIES	12
JEDLE	ABIES	6
JEDLOVEC	TSUGA	9
JERLÍN	SOPHORA	11
JEŘÁB	SORBUS	11
JILM	ULMUS	6
JINAN	GINKGO	5
JÍROVEC	AESCULUS	4
KALOPANAX	KALOPANAX	10
KAŠTANOVNÍK	CASTANEA	4
KATALPA	CATALPA	11
KDOULOŇ	PSEUDOCYDONIA	11
KLOKOČ	STAPHYLEA	15
KOMULE	BUDDLEYA	14
KORKOVNÍK	PHELLODENDRON	4
KRÁSNOPLODKA	CALLICARPA	9
KRYPTOMERIE	CRYPTOMERIA	9
KŘEHOVĚTVEC	CLADRATIS	1
KŘIDLATEC	PTELEA	1
KYSLOUN	OXYDENDRON	14
LILIOVNÍK	LIRIODENDRON	5
LÍPA	TILIA	4
LÍSKA	CORYLUS	11
LÝKOVEC	DAPHNE	9
MAACKIE	MACKIE	14
MAKLURA	MACLURA	11
METASEKVOJE	METASEQUOIA	8
MIŠPULE	MESPILUS	11
MODŘÍN	LARIX	8
MORUŠE	MORUS	11
NAHOVĚTVEC	GYMNOCLADUS	8
PABUK	NOTHOFAGUS	10
TUPELA	NYSSA	14
OLŠE	ALNUS	14
OŘECHOVEC	CARYA	11
OŘEŠÁK	JUGLANS	11
OSTROLISTEC	CUNNINGHAMIA	9
PAJASAN	AILANTHUS	11
PAJEHLIČNÍK	SCIADOPITYS	9
PAMODŘÍN	PSEUDOLARIX	8
PAPÍROVNÍK	BROUSSONETIA	14
PAROCIE	PARROTIA	14
PAVLOVNIE	PAULOWNIA	5
PLATAN	PLATANUS	15
SAKURA, MANDLOŇ	PRUNUS	15
PTEROKARYE	PTEROCARYA	10
PUSTORYL	PHILADELPHUS	14
RUJ	COTINUS	4
SASAFR	SASSAFRAS	14
SAZANÍK	CALYCANTHUS	10
SEKVOJOVEC	SEQUIADENDRON	1
SMRK	PICEA	10
STURAČ	STYRAX	14
SVÍDA	CORNUS	14
SVITEL	KOELREUTERIA	1
ŠÁCHOLAN	MAGNOLIA	14
ŠÁCHOLAN	MAGNOLIA	15
ŠKUMPA	RHUS	9
ŠTÉDŘENEC	LABURNUM	5
TAMARYŠEK	TAMARIX	15
TIS	TAXUS	9
TISOVEC	TAXODIUM	8
TOPOL	POPULUS	4
TOREJA	TORREYA	9
TRNOVNÍK	ROBINIA	1
VILÍN	HAMAMELIS	9
VRBA	SALIX	14
ZELKOVA	ZELKOVA	1
ZMARLIKA	CERSIS	1
ZMARLIČNÍK	CERCIDIPHYLLUM	1

www.uspza.cz

Tento projekt byl realizován za finanční spoluúčasti Evropské unie.

Seznam použité literatury k náhledu na úvodním panelu, lektor a odborná spolupráce Ing. Pavel Klevcov, Ing. Miroslav Kunt Ph.D a kolektiv.

chráněná parková výsadba
ZÁKAZ POŠKOZOVÁNÍ